

НОВА ІСТОPIЯ

УДК (UDC) 94 (477.82) : 351 «17/18»

DOI: [https://doi.org/10.33782/eminak2022.3\(39\).588](https://doi.org/10.33782/eminak2022.3(39).588)

SPRAVNYK IN VOLYN PROVINCE ADMINISTRATIVE SYSTEM (END OF THE 18TH CENTURY – 1860S)

*Andrii Shevchuk*¹, *Oksana Markevych*²

Zhytomyr Ivan Franko State University (Zhytomyr, Ukraine)

¹ e-mail: shevchuk.istor@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9023-5214>

² e-mail: oksanamarkevich@ukr.net; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0457-8697>

ABSTRACT

The purpose of the paper is to describe the functioning of the spravnyk (province superintendent of police) institution in Volyn province since the end of the 18th century and till the reform of local police in 1862; to characterize their powers, to determine the peculiarities of personnel policy of appointments for that position, to characterize the practical activity of spravnyks.

Scientific novelty. The specific functions of the spravnyks of Volyn province, which provided stability on the newly annexed territories, are analyzed and the analysis of their full-time personnel and the duration of their stay in a position is made. Conclusions about the flexible personnel policy of the supreme power in the region are made: with the necessity of obtaining the loyalty of local elites, the opportunity to form the spravnyk institution independently was given to them, but in the case of stabilizing the situation – the supreme power returned to the bureaucratic principle.

Conclusions: The functioning of the spravnyk institution in Volyn province in the 18th – the 1860s is analyzed. The assuming by them of administrative, economic, fiscal, and police powers in the povit and participation in the Lower Zemstvo Court is studied. It is noted that, unlike the inner provinces of the Russian Empire, the spravnyks also provided political stability. The supreme power relied on the opinion of the spravnyks to determine the reliability of the gentry; they issued permits to travel outside the povit to those Poles who were under investigation; they made reports on compliance with inventory rules in Polish estates, etc. Spravnyks had got exceptional independent powers to call the troops to suppress the rebellions.

Given the importance of the powers of the spravnyks, the supreme power only in critical cases allowed the election of officials, which put them in dependence on the local nobility (1802-1805, 1816-1823). In the rest of the periods, the corps of spravnyks was formed on a bureaucratic principle. The top for the officials was the rank of the titular counselor, and for the service, they were awarded orders. Their rotations between the povits were traditional. After the Polish November Uprising, the gentry lost the opportunity to take that position, and the final decision to appoint spravnyks was transferred to the Ministry of Internal Affairs. Military retirees started to be assigned that position, who, according to the authorities, could better cope with the tasks of supervising the Poles. Instead, their inability to carry out administrative and economic powers, record keeping, etc. quickly became obvious. The former military regarded the service as an opportunity to enrich themselves quickly and illegally, which nullified the efforts of the supreme power to accelerate the integration of the region.

Keywords: Volyn province, spravnyk, local elite, imperial policy, local police, Lower Zemstvo Court

СПРАВНИК У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ВОЛИНСЬКОЮ ГУБЕРНІЄЮ (КІНЕЦЬ XVIII – 1860-ТІ РР.)

Андрій Шевчук¹, Оксана Маркевич²

Житомирський державний університет імені Івана Франка (Житомир, Україна)

¹ e-mail: shevchuk.istor@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9023-5214>

² e-mail: oksanamarkevich@ukr.net; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0457-8697>

АНОТАЦІЯ

Мета статті – висвітлити функціонування інституту справників у Волинській губернії з кінця XVIII ст. і до реформи місцевої поліції 1862 р; охарактеризувати їх повноваження, визначити особливості кадрової політики призначень на цю посаду, охарактеризувати практичну діяльність чиновників.

Наукова новизна – охарактеризовано специфічні завдання справників Волинської губернії, які забезпечували стабільність на новоприєднаних територіях, зроблено аналіз їх кадрового складу та підраховано тривалість перебування на посаді. Зроблено висновки про гнучку кадрову політику верхньої влади у регіоні: за потреби здобуття лояльності місцевих еліт надавалася можливість шляхті самостійно формувати корпус справників, у випадку опанування ситуації – центр повертався до бюрократичного принципу.

Висновки: у статті проаналізовано функціонування інституту справників у Волинській губернії XVIII – 60-х рр. XIX ст. Розглянуто виконання ними адміністративно-господарських, фінансових, поліцейських повноважень у повіті й участь у нижньому земському суді. Зазначається, що на відміну від внутрішніх губерній Російської імперії, справники забезпечували ще й політичну стабільність. Верховна влада покладалася на думку справників при визначенні благонадійності шляхти, вони видавали дозволи на виїзд за межі повіту тим полякам, які перебували під слідством, складали звіти про дотримання у польських маєтках інвентарних правил тощо. Справники отримали виняткові повноваження самостійно викликати війська для придушення виступів.

Враховуючи значимість повноважень справників, верхня влада лише у критичних випадках дозволяла виборність посадовців, що ставило їх у залежність від місцевої знаті (1802-1805, 1816-1823). У решти періоди корпус справників формувався за бюрократичним принципом. Вершиною для чиновників був чин титулярного радника, за службу вони нагороджувалися орденами. Традиційними були їх ротації між повітами. Після польського Листопадового повстання шляхта втратила можливість обіймати цю посаду, а остаточне рішення про призначення перейшло до Міністерства внутрішніх справ. На цю посаду стали призначатись військові у відставці, які, на думку влади, могли найліпше впоратись із завданнями нагляду за поляками. Натомість швидко проявилась їх невміння виконувати адміністративно-господарські повноваження, вести діловодство тощо. Колишні військові розглядали службу як можливість швидко та незаконно збагатитися, що зводило нанівець намагання верхньої влади пришвидшити інтеграцію краю.

Ключові слова: Волинська губернія, справник, локальна еліта, імперська політика, місцева поліція, нижній земський суд

Наприкінці XVIII ст. розпочався новий період в історії Правобережжя. На зміну шляхетській демократії Речі Посполитої прийшла Російська імперія, яка прагнула контролювати всі сфери життя. Проте місцева шляхта звикла самостійно

вирішувати свої питання адміністративного та судового життя, не сприймаючи політики втручання у партикулярні справи. Це вимагало від верховної влади та місцевих адміністраторів постійних пошуків компромісу з локальною елітою заради подальшого утвердження у складному регіоні. Після Катерини II з її політикою уніфікації судової й адміністративної влади згідно «Учреждений для управления губерний Всероссийской империи» 1775 р., Павло I та Олександр I діяли більш гнучко, пішовши на певні поступки шляхті, що дозволило частину істеблїшменту інтегрувати до імперських органів. Натомість Микола I відмовився від політики компромісів, що призвело до Листопадового повстання 1830-1831 рр. Загалом, надаючи місцевим установам додаткових повноважень, або змінюючи способи кадрових призначень, влада намагалася досягти запрограмованих результатів. Це стосується і посади справника, який був одним з інструментів інтеграції правобережних земель. Детальний розгляд цієї владної інституції поглиблює розуміння заходів, які запроваджували російські імператори, аби пришвидшити утвердження на цій території імперської влади.

На сьогодні в історіографії відсутнє дослідження з історії функціонування інституту справників у правобережних губерніях загалом, та на Волині зокрема протягом кінця XVIII – 60-х рр. XIX ст. Причини цього полягають передусім у перебуванні предмету дослідження на стикові історії та юриспруденції, відсутності окремих фондів справників у повітах, що ускладнює пошук інформації. Разом з тим, дослідники не могли оминати такої важливої інституції, тому здійснювали аналіз діяльності справників як загалом, так і в окремих регіонах. Використовуючи передусім акти імперського законодавства історики та правознавці¹ визначали повноваження як голови нижнього земського суду, без участі якого не приймалися жодні важливі рішення², та чиновника місцевої поліції³. Одна з провідних дослідниць історії адміністративних установ В.Шандра, характеризуючи повноваження справників в українських губерніях, зауважує, що після поліцейської реформи 1862 р. відбулася значна зміна їх обсягу⁴. Водночас, значно менше уваги приділено практичному виконанню зазначених обов'язків, управлінській ініціативі, а також виконанню специфічних завдань, що обумовлювались регіональним підходом до управління, особливо щодо новоприєднаних територій.

Щодо кадрової політики, то В.Шандра вперше на основі імперського законодавства виділила два етапи у формуванні корпусу справників

¹ Градовский А.Д. Начала русского государственного права. Собр. соч. 2-е Т. 9. Органы местного управления. Санкт-Петербург: тип. М.М. Стасюлевич, 1908. 599 с.; Григорьев В.Г. Реформа местного управления при Екатерине II (Учреждение о губерниях 1775 г.). Санкт-Петербург: «Русская скоропечатня», 1910. 387 с.

² Лютина Е.А. Нижний земский суд Киренского уезда. Сборник трудов Иркутского государственного университета. Седьмые Байкальские международные социально-гуманитарные чтения. 2013. Т. 3. С. 20-23.

³ Бармак М., Бармак О. Особливості еволюції поліцейських органів у губерніях Правобережної України в першій половині XIX ст. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія Історія. 2011. Вип. 1. С. 4-12; Игнатьева К.С. Исполнительная полиция Российской империи в 1862-1905 гг.: система органов и основные направления деятельности. Научный диалог. Молодой ученый. 2017. С. 26-30. DOI:10.18411/spc-22-12-2017-08

⁴ Шандра В.С. Справник. Енциклопедія історії України. Т. 9. Київ: Голова редакційної колегії В. Смолій, 2012. С. 774-775.

правобережних губерній: до Листопадового повстання, коли верховна влада варіабельно використовувала виборний і бюрократичний принципи заповнення посад, та після, коли лояльні чиновники призначалися міністром внутрішніх справ. Про виборність справників зауважили дослідники з Луцька В.Бортніков та А.Бортнікова у статті про формування органів дворянського самоврядування Волинської губернії. Автори підкреслили еволюцію політики російських імператорів Павла I, Олександра I та Миколи I до шляхти та її можливості обирати й бути обраним на посади⁵.

Що ж до інших територій, то кадровий склад у внутрішніх губерніях (на прикладі Ростовського повіту Ярославської губернії) було частково проаналізовано О.Малаховим. Дослідник прийшов до висновку про відносну «тривалість» обіймання посади, яка за невеликими винятками тривала від однієї повної каденції (три роки), з абсолютним рекордом у 24 роки⁶. О.Храмцов створив соціальний портрет повітових справників (після реформи 1862 р.) західного Сибіру (Тобольської та Томської губерній). На основі формулярів цих службовців дійшов висновків, що корпус повітових справників формувався вихідцями з інших губерній (Полтавської, Могилевської, Чернігівської тощо) і лише у 1900-1917 рр. на службу стали призначатись місцеві. Більшість повітових справників не мали військових звань, але володіли значним досвідом цивільної служби. Однією з особливостей цієї посади автор називає часті ротації, що пояснювалося необхідністю підвищення якості служби та боротьбою з корупцією⁷. Польський дослідник А.Ґурак висвітлював діяльність місцевої адміністрації Люблінської губернії, канцелярію губернатора та Люблінське губернське правління. Одним із досліджуваних питань був процес пристосування місцевих установ до виконання специфічних завдань влади⁸. Проте, дослідження принципів формування кадрового складу та діяльності справників у правобережних губерніях, зокрема Волинській, не знайшло належної рефлексії.

Завданням даного дослідження є висвітлення функціонування інституту земських справників з кінця XVIII ст. і до реформи місцевої поліції 1862 р., яка внесла суттєві корективи у його роботу; розкрити їх повноваження, визначити кадрову політику призначень на цю посаду, а також особливості діяльності у Волинській губернії.

Повноваження повітових справників. Після інкорпорації Правобережної України Катерина II не забажала зберегти status quo цих територій із розвинутою судовою й адміністративною владою, а розпочала вибудову системи управління згідно «Учреждений...» 1775 р. із запровадженням посади земського справника. Згідно Ст.66 він обирався шляхтою повіту на три роки та схвалювався на посаді губернатором. Посада відповідала IX класу «Табелі про ранги»⁹ з жалуванням

⁵ Бортніков В., Бортнікова А. Особливості формування органів дворянського самоврядування Волинської губ. (кінець XVIII – 30-ті роки XIX ст.). *Сторінки історії*. 2021. Вип. 52. С. 48-59. DOI: 10.20535/2307-5244.52.2021.236149

⁶ Малахов А.В. Роль земских и уездных исправников в управлении Ростовским уездом Ярославской губернии 1777-1917 гг. *История и культура Ростовской земли*. 2013. С. 103-124.

⁷ Храмцов А.Б. Уездные исправники в Сибирском регионе: к социальному портрету. *Былые годы*. 2017. Вип. 43. Т. 1. С. 200-208. DOI: 10.13187/bg.2017.1.200

⁸ Górak A. Kancelaria Gubernatora i Rząd Gubernialny Lubelski (1867-1918). *Lublin-Radzyń Podaski*, 2006. 342 s.

⁹ Полное собрание законов Российской империи (ПЗС РИ). Собр. 1-е. Санкт-Петербург, 1830. Т. 20. № 14392. С. 235.

1500 руб., виділялися також квартирні – 300 руб. Чиновникам гарантувалася пенсія, у разі смерті родина отримувала компенсацію – до 10% від жалування¹⁰.

Справник безпосередньо взаємодіяв з органами місцевого управління, найперше – губернатором. Серед завдань їх спільної взаємодії та відповідальності належали: стан шляхів сполучень у повіті, переправ, пожежна безпека, вжиття заходів проти епідемій та епізоотії¹¹. Система сповіщення про появу на території краю хворих з ознаками заразних була організована таким чином, що губернатор дізнавався про загрозу у повіті зі свідчень земських справників. Останні особисто складали рапорт начальнику краю, долучивши до власних свідчень підписи лікаря, священика та двох свідків. На основі цих даних губернатор оцінював загрозу та приймав перші екстрені заходи: розпоряджався про виставлення вартових, забороняв проїзд через територію, визначав шляхи об'їзду тощо. У разі невчасно поданих свідчень, що стало причиною поширення хвороби, відповідали солідарно справник і губернатор. Якщо ж відбувалося зараження цілих сіл, справник отримував повноваження приймати перші екстрені заходи без узгоджень з вищим губернським керівництвом¹².

Справників залучали до організації військового постюю та виділення пасовиськ для коней військових. Так, зокрема, у Волинській губернії протягом року для розташування військ відводилось до 4 500 квартир, а під час запровадження військового стану – навіть більше¹³. У звіті за 1852 р. волинський губернатор М.П. Синельников повідомляв, що лише у губернському місті було відведено 3 772 квартири для розміщення військ, а загалом по губернії – 16 648¹⁴. Виконавцями цього завдання були земські справники. Таким чином, взаємовідносини губернатор-справник співвідносились як розпорядник-виконавець. Як зазначав у спогадах чуднівський справник Я.Д. Охотський: у повіті він був тим, ким губернатор для всієї губернії¹⁵.

До фіскальних функцій справника належали відповідальність за надходження державних податків і викупних платежів, оброку, заохочення населення до землеробства, працьовитості, створення запасів хліба, сприяння ліквідації жебрацтва тощо. Справляння податків визначалося пріоритетним завданням справника. Відповідно до Ст. 142 «Учреждений...» 1775 р. у тому разі, якщо протягом чотирьох тижнів у повіті не відбулося його збору, то він мав особисто (на місці) з'ясувати причини недоїмки, при надзвичайних обставинах дозволялося використовувати солдат, жалування яким виплачувалось за рахунок боржника. Якщо невчасна сплата недоїмки відбувалася з вини повітового скарбника, то справник повідомляв казенну палату для прийняття необхідних заходів¹⁶.

¹⁰ *Правилов Ф.* Памятник из законов, руководствующий к познанию должностей, возложенные на места и на обретающих в них собранный трудам. Ч. 2. Изд. 3. Москва, 1806. С. 140-154.

¹¹ *Шандра В.С.* Справник... С. 774-775.

¹² *Маркевич О.В.* Діяльність волинської губернської адміністрації по організації боротьби з епідеміями наприкінці XVIII – першій половині XIX ст. *Літопис Волині.* 2021. Вип. 25. С. 15-21. DOI: 10.32782/2305-9389/2021.25.02

¹³ Центральний державний історичний архів України, м. Київ (ЦДІАК). Ф. 442. Оп. 1. Спр. 6476. Арк. 12-13.

¹⁴ *Ibid.* Спр. 9480. Арк. 8.

¹⁵ *Крашевский Ю.И.* Рассказы о польской старине: записки XVIII века, переписанные и изданные Ю.И. Крашевским. Санкт-Петербург, 1874. Т. 2. 319 с.

¹⁶ ПЗС РИ. Собр. 1-е. Т. 20. № 14392. С. 242.

Найбільшої генези у функціонуванні інституту земських справників зазнали поліцейські повноваження. Якщо згідно «Учреждений...» 1775 р. він відповідав за дотримання громадської безпеки, послуhy та покори владі; сприяв поліції у ліквідації злочинності та крадіжок¹⁷, то впродовж першої половини ХІХ ст. було уточнено повноваження поліції, порядку отримання посад, організації роботи її службовців і вирішення справ. Цим самим зростали поліцейські повноваження справників. Наприклад, уже з 1803 р. він відповідав за належне документування у журналах інформації про події, що сталися у повіті та торкалися діяльності поліції; регулярно подавав цей документ до губернського правління¹⁸.

У червні 1837 р. Микола І затвердив «Положення про земську поліцію» та «Наказ чинам і служителям земської поліції», які розширили поліційну компетенцію земських судів, зменшили кількість посад, що обіймалися претендентами у результаті дворянських виборів¹⁹. Однак найбільше змін у повноваження справників було внесено не стільки поліцейською політикою Миколи І, скільки посиленням нагляду за поляками внаслідок польського Листопадового повстання. Зокрема, на Волині справники детально відстежували благонадійність шляхти, видавали дозвіл для виїзду за межі повіту. Через їх звіти губернатор робив висновки про дотримання поміщиками інвентарних правил.

Верховна влада дослухалась до пропозицій земських справників приєднаних територій, особливо якщо вони стосувались безпеки краю. Зокрема, під час проведення селянської реформи справники рапортували про відмови селян виконувати повинності за Положенням від 19 лютого 1861 р. та вказували на необхідність військового придушення виступів. На основі цих рапортів було прийнято рішення з серпня 1861 р. наділити Київського генерал-губернатора надзвичайними повноваженнями, останній отримав право оголошувати воєнний стан, а винуватців у вчиненні безпорядків віддавати на розгляд військових судів²⁰. У зв'язку з польським Січевим повстанням справники українських правобережних губерній отримали виняткове повноваження: у разі спротиву владі вони могли в обхід губернатора самостійно викликати війська та застосовувати зброю для придушення виступів²¹.

Справник очолював нижній земський суд. До його складу входило два обраних повітовою шляхтою на три роки засідателі. Хоча у назві використовувався термін «суд», проте насправді це була поліційна установа, а земський справник у межах своїх повноважень проводив попереднє слідство, забезпечував охорону слідів вчинення злочину, передавав матеріали попереднього слідства до повітового суду. Чиновник не мав права призначати покарання – таке рішення приймалось повітовим судом²². У кримінальному судочинстві Київської, Волинської та Подільської губерній була запроваджена особлива процедура: спочатку із повітової інстанції справа надходила на ревізію до кримінального департаменту

¹⁷ *Правилов Ф.* Памятник из законов... С. 140-154.

¹⁸ *Бармак М., Бармак О.* Особливості еволюції поліційних органів... С. 8.

¹⁹ *Ibid.* С. 9.

²⁰ *Грукач В.В.* Інститут генерал-губернаторства у Правобережній Україні: правові засади та особливості функціонування (1832-1914 рр.): Дис... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди. Київ, 2015. 220 с.

²¹ *Шандра В.С.* Справник... С. 774-775.

²² *Лютин Е.А.* Нижний земский суд Киренского уезда. Сборник трудов Иркутского государственного университета. Седьмое Байкальские международные социально-гуманитарные чтения. 2013. Т. 3. С. 20-23.

губернського головного суду з думкою (фактично – пропозицією до вироку), далі ухвалювався вирок, і, нарешті, матеріали подавалися на схвалення цивільному губернаторові. Лише після його позитивного рішення забезпечення вироку здійснювало губернське правління²³, очевидно, залучаючи у повітах справників.

Отже, згідно «Учреждений...» 1775 р. у повноваженнях справника виділялись головні напрямки: виконання адміністративно-господарських повноважень, що потребували найтіснішої співпраці з губернатором і губернським правлінням, забезпечення фіскальних функцій, правоохоронна діяльність і безпека краю, участь у нижньому земському суді. Верховна влада не конкретизувала обов'язки справника окремим законодавчим актом, у повсякденній діяльності вони продовжували користуватися «Учреждениями...» 1775 р., але було прийнято цілу низку документів, які уточнювали його напрямки діяльності, найбільше з них – поліцейські функції. В українських правобережних губерніях його завдання ускладнювались забезпеченням постою значній чисельності військових, відстеження та складання рапорту про благонадійність шляхти тощо. Справники правобережних губерній наділялись винятковими повноваженнями, якщо йшлося про забезпечення безпеки краю і, найголовніше, чого не траплялося у внутрішніх губерніях – самостійно викликати війська.

Кадрова політика. Широкі повноваження справників потребували виваженої кадрової політики, особливо у правобережних губерніях, де місцева еліта не була лояльною до політики верховної влади. Можливість обіймати цю посаду згідно «Учреждений...» 1775 р. через вибори ставило справника у політичну залежність від шляхти. Таку ситуацію намагався виправити Павло І. Хоча вибори відбулися у правобережних губерніях 1797 р. (у Волинській губернії 13 квітня)²⁴, проте починаючи від 14 вересня 1799 р. справників не обирала повітова шляхта на трирічний термін каденції, а вони призначались губернатором. Олександр І продовжив дію такого способу кадрових призначень і лише вніс уточнення до його процедури: губернатор вносив пропозицію міністру внутрішніх справ, за поданням якого Сенат остаточно схвалював на посаді. Справник звільнявся з посади губернатором за участю губернського правління. У разі занедбання служби, зловживання посадою, земські справники підлягали судовому переслідуванню, що остаточно вирішував Сенат²⁵.

Олександр І, як один з політичних кроків свого «лояльного» ставлення до поляків, 1816 р. відновив виборність посади справника у правобережних губерніях, офіційно обґрунтовуючи тим, що призначені з центру чиновники не володіють місцевою специфікою, не знають судочинства й особливих прав цих губерній. 1817 р. таку ж практику за пропозицією херсонського військового губернатора О. Ланжерона було поширено на Херсонську, Катеринославську та Таврійську губернії²⁶. Із 1825 р. у правобережних губерніях справників знову стали призначати, але дозволялося обіймати цю посаду шляхті без чину, якщо вони мали трирічний досвід виборної служби на посадах²⁷.

²³ Шевчук А. Повітові та головні суди Правобережної України (1797-1831 рр.): улаштування, кадровий склад, діяльність. *Український історичний журнал*. 2021. Число 4. С. 60-61. DOI: 10.15407/uhj2021.04.050

²⁴ Ibid. С. 55.

²⁵ ПЗС РИ. Собр. 1-е. Санкт-Петербург, 1830. Т. 34. № 26819. С. 230-232.

²⁶ Шандра В.С. Справник... С. 774-775.

²⁷ ПЗС РИ. Собр. 1-е. Санкт-Петербург, 1830. Т. 40. № 30416. С. 367-368; ПЗС РИ. Собр. 2-е. Санкт-Петербург, 1830. Т. 1. № 285. С. 285-287.

Аналіз кадрового складу повітових справників Волинської губернії з 1802 до 1832 рр. (Додаток А), тобто протягом періоду пошуку верховною владою гнучкої моделі управління, дозволяє прийти до низки висновків:

- після приходу до влади Олександра I було змінено всю вертикаль повітових справників. Враховуючи, що за Павла I (вживався річпосполитський термін «комісар», що можна сприймати поступку еліті) всі чиновники мали класні чини ($\frac{2}{3}$ були титулярними радниками, а один навіть колезьким асесором) підтверджується зміна виборного принципу на бюрократичний у 1799 р. Станом на 1803 р. $\frac{1}{2}$ не мали жодного класного чину, один – річпосполитський (регент). Це дає підстави стверджувати, що за Олександра I посада справника стала спочатку виборною та її обіймали представники польської шляхти. Проте через три роки від виборів 1802 р. верховна влада повернулася до політики призначень. Справниками призначалися передусім приїжджі чиновники, місцеві – лише за умови лояльності (Войцех Крижановський, Вінцентій Ператовський та інші);

- до 1816 р. на посадах перебували призначувані чиновники (прізвища яких мали немісцеве походження), зазвичай титулярні радники²⁸. Проте четверо отримали чини 8-го класу, що було ознакою успішної кар'єри, а житомирський справник 1816 р. Андрій Рюл був надвірним радником (7-й клас). Титулярний радник І. Сичевський, повітовий справник Заславського повіту у 1803-1805 рр. отримав наступний чин 1805 р., а 1816 р. вже був справником Овруцького повіту. До речі, частина зі справників переводилися між повітами. Нетиповою була статська служба титулярного радника Валентія Рогачевського: спочатку він був обраний житомирським справником (1802-1805), далі призначений новоград-волинським (1806-1807), 1821 р. – луцьким, наступного року – дубенським і, нарешті, 1823-1824 рр. – знову житомирським. Нагородою для чиновників за старанну службу були не лише підвищення у чинах, але й нагородження орденами: зазвичай св. Володимира 4 ст. за 35-ти річну бездоганну службу, що гарантувало 100 руб. щорічної пенсії. Зауважимо поодинокі випадки перебування на посадах колишніх військових – за період з 1802 по 1816 рр. з 74 осіб таких було лише троє (4%), з них лише кременецький справник штаб-ротмістр Франц Штейн обіймав посаду з 1812 по 1816 рр.;

- 1816 р. відбулося повернення до виборного принципу формування корпусу повітових справників, що автоматично призвело до домінування представників польської шляхти. Хоча архівних даних не вдалося відшукати, проте дані «Месяцеслова...» за 1818 р. свідчать, що п'ятеро не мали імперських класних чинів, що може слугувати підтвердженням запровадження нового принципу. Зауважимо, що лише троє справників були переобрані в 1816 р., а отже вмiли ладнати з місцевою шляхтою. Наступні вибори відбулися 1818 р. й інформація з указу Волинського губернського правління від 12 березня про схвалення на посадах підтверджується даними з «Месяцеслова...» за 1819 р.²⁹ Переобраними на посади було семеро з 12 повітових справників;

²⁸ 22 вересня 1811 р. Волинське губернське правління слухало дві пропозиції волинського цивільного губернатора про схвалення на посадах обраних посадовців. До нижнього земського суду обиралися лише засідателі [Держархів Рівненської області (ДАРО). Ф. 550. Оп. 1. Спр. 2. Арк. 36].

²⁹ ДАРО. Ф. 550. Оп. 1. Спр. 5. Арк. 11-13; Месяцеслов с росписью чиновных особ или обций штат Российской империи на лето от Рождества Христова: В 2-х ч. Ч. 2: содержащая в себе роспись чиновным особам, в губерниях обретающимся за 1819 г. Санкт-Петербург: Имп. Академия наук, 1819. С. 518-528.

• з 1821 р. розпочалося використання практики призначення на посади виконуючих обов'язки (мали класні чини), що було свідченням відсторонення нездатних виконувати покладені завдання. При цьому ковельський справник Мартин Пухальський 1821 р. був повноцінним справником, п'ять наступних років – в.о., з 1827 по 1829 р. – знову повноцінним. 27 серпня 1823 р. Волинське губернське правління заслухало 13 пропозицій цивільного губернатора В.Гіжицького про схвалення на посадах, проте мова йшла лише про засідателів до нижнього земського суду³⁰, а про справників мова не йшла, що дає підстави прийти до висновків про повернення на той час до бюрократичного принципу формування. Що ж до колишніх військових, то протягом 1818-1832 рр. перебувало 79 справників, з них 12 – колишніх військових (15%), при цьому семеро були призначені на посади у 1831 р.;

• 1829 р. відбулися кардинальні зміни – 10 з 12 справників були змінені, при цьому зберігався статус «в.о.»

• загалом за 29 років (за 1817 р. відсутній «Месяцеслов...») у Волинській губернії було 150 осіб справниками (у середньому кожен перебував на посаді 2,32 роки). 67 осіб (44,7%) перебували на посаді один рік. Найстабільнішим у кадровому складі були періоди, коли повітові справники обиралися місцевою шляхтою. Серед окремих справників, які найбільше перебували на посадах в одному повіті, відзначимо: міського секретаря, згодом титулярного радника та кавалера ордена св. Володимира 4 ст. Вільгельма Фафіуса (Володимир-Волинський повіт, 1807-1815), заславського справника титулярного радника Івана Полонецького (1818-1829), без чину Мартина Пухальського (Ковельський повіт, 1821-1829), титулярного радника Тимофія Лашевського, кавалера ордену св. Анни 3 ст. (Рівненський повіт – 1816-1823, 1825-1829, Острозький – 1824 р.).

Ситуація з кадровим складом змінилася після Листопадового повстання, адже влада відмовилася від практики формування кадрового складу губернських установ з місцевих вихідців. Справники призначалися та звільнялися міністром внутрішніх справ за поданням губернатора³¹. Верховна влада надавала перевагу колишнім військовим, особливо тим, які брали участь у придушенні польського повстання та вступали на цивільну службу після відставки.

Для прикладу, Павло Геппнер прибув на Волинь після тривалої військової служби й одразу вступив на посаду городничого у м. Володимир-Волинський, через рік прохав про призначення його справником спочатку до Дубенського повіту, а далі – Новоград-Волинського. Влада погоджувалась з його частими переведеннями не стільки за його видатні управлінські якості, скільки шануючи військові заслуги. У свої 35 років новопризначений новоград-волинський справник був нагороджений за проявлену мужність у російсько-турецькій війні 1828-1829 рр., а також орденом св. Анни 4 ст. за участь у придушенні польських повстанських військ при м. Тополов (3 серпня 1831 р.). Мав й інші військові відзнаки, серед яких вирізнялася медаль за взяття Варшави під час Листопадового повстання³². Такий чиновник відповідав головному критерію призначення на цю посаду – відданість імперії та нетерпимістю до польського національного опору. Щодо управлінського досвіду, то, напевне, він мав отримуватись безпосередньо під час виконання доручених обов'язків.

³⁰ ДАРО. Ф. 550. Оп. 1. Спр. 11. Арк. 5-6зв.

³¹ Шандра В.С. Справник... С. 774-775.

³² ЦДІАК. Ф. 442. Оп. 1. Спр. 1973. Арк. 400-402зв.

Отже, верховна влада під час першого періоду (до Листопадового повстання) поєднувала бюрократичний і виборний (1802-1805, 1816-1823) принципи формування корпусу повітових справників, що було ознакою гнучкості імперської політики пошуку компромісів. Повернення, у першому випадку, можна пояснити зміною на престолі, тоді як у другому – результатами сенаторської ревізії Ф. Сіверса та необхідністю заспокоїти шляхту. За умови успішного виконання покладених обов'язків справники отримували чергові чини (вершиною для більшості був титулярний радник) і нагороди. У випадку незадовільного виконання функцій виборних посадовців місцеві адміністратори замінювали їх на чиновників, яких призначали «виконуючими обов'язки». Зазначимо політику частих змін на посадах, адже майже половина справників були один рік, і ротації справників між повітами. Виділимо ще одну особливість регіону, де колишні військові становили незначний відсоток корпусу справників до Листопадового повстання. Натомість після подій 1830-1831 рр. відбувалося призначення на посади верховною владою передусім колишніх військових за поданням місцевих адміністраторів, що мало зробити повітових справників провідниками імперської політики в регіоні.

Практична діяльність. Для військових у відставці посада справника була особливо вигідною. Окрім жалування та підйомних, за ними у повному обсязі залишались пенсії, отриманні на попередній службі³³. Колишні військові застосовували на цивільній службі військові методи, були непоступливими, негнучкими, а часто і некомпетентними при вирішенні багатьох питань. Така кадрова політика невдовзі дала свої результати. У звітах генерал-губернатору начальник Волинської губернії скаржився, що справники та поліцмейстери не можуть виконувати розпоряджень губернського правління, ставляться до обов'язків байдуже, звіти складають поверхові та без належного аналізу ситуації, не мають тієї виконавської дисципліни, яка передбачає ця посада³⁴.

Губернатор П.М. Клушин, ревізуючи діяльність місцевої влади в Ковелі, Володимирі та Луцьку, дійшов висновку, що місцеві справники не можуть налагодити діловодство, від чого підконтрольні йому службовці займаються непотрібним листуванням. Справники не беруть участь у засіданнях суду та не звітують про свою відсутність губернському правлінню. Саме цим, на думку губернатора, спричинена рекордна кількість нез'ясованих справ: Володимирського земського суду – 2 186, Луцького – 1 700³⁵.

Губернатор був песимістично налаштований, що призначення нового справника змінить ситуацію на краще, оскільки часто траплялося, що поки новоприбулий чиновник розбирав «старі» справи – накопичувались нові і число їх невпинно зростало. Верховна влада чекала, що губернатори запропонують вихід з цієї ситуації, а поки цього не траплялося продовжувала дотримувались обраної кадрової політики. Так, з посади Овруцького земського справника було звільнено титулярного радника Леонтовича внаслідок «різного роду упущень», натомість призначено Сухотіна, у якого замість інформації про попередню службу записано – з числа росіян, присланих з Петербургу Міністерством внутрішніх справ.

³³ ПЗС РИ. Собр. 2-е. Санкт-Петербург, 1833. Т. 7. № 5293. С. 201-202; ПЗС РИ. Собр. 2-е. Санкт-Петербург, 1833. Т. 7. № 5473. С. 472.

³⁴ ЦДІАК. Ф. 442. Оп. 1. Спр. 10937. Арк. 2-2зв.

³⁵ Ibid. Оп. 33. Спр. 110. Арк. 131-137зв.

Відставного капітана Панкевича було звільнено з посади Луцького земського справника через «невиконання рекрутського набору і відсутність якостей, необхідних для обіймання поліцейської посади», натомість призначалися чиновники російського походження, схвальні атестати яким видавалися міністерством³⁶.

Чиновник з особливих доручень при волинському губернаторові М.І. Мамаєв відносив справників до посад з найвищим рівнем корупційних ризиків у правобережних губерніях. До таких висновків він дійшов після низки проведених гучних розслідувань. Однією з таких була справа про «подорожі мерця», яку довелося розслідувати у Новоград-Волинському повіті. Суть цієї резонансної справи зводилась до того, що на межі маєтків шляхтичів було виявлено тіло. Справник замість того, аби проводити попереднє слідство, возив померлого між маєтками і за невелику плату обіцяв кожному з поміщиків позбавити тяганини розслідування. Коли чиновник спробував розібратися чому шляхтичі добровільно сплачували ці кошти, то виявилось, що навіть благонадійні поляки настільки залежали від справника, що бажали заручитися підтримкою, а кошти за це, на їх думку, були відносно малими. Не гарантувало й те, що новий справник не вимагатиме ще більшої платні. Саме тому, на думку М.І. Мамаєва, ці урядовці швидко збагачувались і лише утверджувались у вибраних управлінських прийомах³⁷.

Такої ж думки був волинський губернатор М.П. Синельніков, який хабарництво новоприбулих чиновників вважав найбільшою загрозою владі. Вирізняв справників, які мали особливий характер повноважень, а значить більші можливості неправомірної вигоди. У правобережних губерніях справники виконували специфічне завдання – видавали дозвіл для виїзду за межі повіту тим, хто перебував під наглядом поліції (білет). Кожен такий дозвіл супроводжувався неофіційною сплатою від 5 до 10 рублів. Це при тому, що згідно звітів М.П. Синельнікова, лише на Волині, під наглядом поліції перебувало більше 50 поляків.

Ще однією дохідною статтею була сплата поміщиками «інвентарних грошей» – неформального внеску на користь справника за складання звіту губернаторові про дотримання інвентарних правил. Якщо ж поміщик надумував скаржитись, справник доносив, що поляки дозволяють собі різко судити владу, не підкоряються наказам і грубо себе ведуть по відношенню до них. Ситуація настільки загострилася, що губернатор доручив провести секретне дізнання наскільки правдиві взаємні звинувачення справників і шляхти. Розслідування довело провину місцевої поліції.

За результатами перевірки М.П. Синельніков склав рапорт генерал-губернаторові І.І. Васільчикову та міністру внутрішніх справ Д.Г. Бібікову про хабарництво земських справників, які використовували заступництво верховної влади для покращення власного матеріального становища і тим самим підривали авторитет імператорської влади серед населення. Рапорт М.П. Синельнікова не привів до жодних якісних зрушень в управлінській системі чи перерозподілу владних повноважень. Натомість налаштував проти нього Д.Г. Бібікова, який вважав вибудовану ним систему контролю за шляхтою єдиною, яка здатна

³⁶ Ibid. Оп. 1. Спр. 1320. Арк. 22-23зв.

³⁷ Мамаев Н.И. Записки. Исторический вестник. 1901. Т. 86. С. 431-432.

забезпечити стабільність у цьому регіоні і ключовою фігурою у ній були справники. Покарання останніх здебільшого обмежувалось усними доганами³⁸.

Висновки. Справник у Російській імперії виконував надзвичайно широкі повноваження з підпорядкованістю різним міністерствам. Однак верховною та місцевою владою він сприймався як виконавець розпоряджень губернатора, йому ж інформував про стан справ у ввіреному повіті, відповідав за безпеку, повідомляв про злочини, надзвичайні ситуації та настрої населення, складав важливі звіти. На Волині до цих повноважень додалися відстеження благонадійності шляхти, складання звітів про виконання інвентарних правил, організація військового постю та забезпечення військ продовольством і фуражем. Винятковим повноваженням була можливість самостійно викликати війська та застосовувати зброю для придушення виступів.

Зазначені владні повноваження вимагали виваженої кадрової політики. В умовах імперської політики пошуку компромісу з елітами, щоб нівелювати посаду від впливу шляхти, використовувався бюрократичний принцип призначення на посаду, а не обрання місцевою знаттю як те передбачали «Учреждения...» 1775 р. Порушуючи питання призначення/обрання верховна влада підтверджувала свою лояльність до місцевої еліти, адже на посади, прогнозовано, обиралися польські шляхтичі. За бюрократичного принципу формування корпусу справників перевага надавалася вихідцям з немісцевого дворянства. Єдиним же способом представникам польської шляхти обійняти посаду виступала лояльність до імперської політики. Остаточо волинська шляхта втратила можливість бути справниками після Листопадового постановня. Справники стали призначатись з числа колишніх військових, яких не лише заохочували матеріально, але й надавали безапеляційний кредит довіри, якщо їх дії спрямовувалися на інтеграцію регіону й упокорення місцевої еліти. Це призвело до зловживань владою, корупції, яка набувала значних розмірів. Швидко проявилась неспроможність вчорашніх військових виконувати адміністративні повноваження. Реформа поліції остаточно перетворила справника на чиновника поліцейського управління, залишивши лише ту сферу, на практиці в якій вони справлялися найліпше.

REFERENCES

- Barmak, M. & Barmak, O.** (2011). *Osoblyvosti evoliutsii politsiinykh orhaniv u huberniiakh Pravoberezhnoi Ukrainy v pershii polovyni XIX st.* [Features of the evolution of police bodies in the provinces of the Right Bank of Ukraine in the first half of the 19th century]. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Serii Istorii*, 1, 4-12. [in Ukrainian].
- Bortnikov, V. & Bortnikova, A.** (2021). *Osoblyvosti formuvannia orhaniv dvorianskoho samovriaduvannia Volynskoi hub.* (kinets XVIII – 30-ti roky XIX st.) [The Peculiarities of the Nobility Self-Government Bodies Formation in Volyn Province (Late 18th cent. – 1830's)]. *Storinky istorii*, 52, 48-59. DOI: 10.20535/2307-5244.52.2021.236149 [in Ukrainian].
- Gorak, A.** (2006). *Kancelaria Gubernatora i Rząd Gubernialny Lubelski (1867-1918)* [Office of Governor and Province Lubelski (1867-1918)]. Lublin-Radzyń Podaski [in Polish].
- Gradovskiy, A.** (1908). *Nachala russkogo gosudarstvennogo prava* [The Beginnings of Russian State law] *Sobranie sochineniy. Tom 9. Organy mestnogo upravleniya* [Local authorities]. Sankt-Peterburg [in Russian].
- Grigoriev, V.** (1910). *Reforma mestnogo upravleniya pri Ekaterine II (Uchrezhdenie o guberniyah 1775 g.)* [Reform of local government under Catherine II (The Governorate reform of 1775)]. Sankt-Peterburg [in Russian].

³⁸ Синельников Н.П. Записки сенатора. *Исторический вестник*. 1895. Т. 60. С. 380-397.

- Hrukach, V.** (2015). *Instytut gheeneral-hubernatorstva u Pravoberezhnii Ukraini: pravovi zasady ta osoblyvosti funktsionuvannia (1832-1914 rr.)* [Governor-General Institution in the Right Bank Ukraine: legal principles and features of functioning (1832-1914)]. Kyiv [in Ukrainian].
- Ignatieva, K.** (2017). Iсполnitelnaya politsiya Rossiyskoy imperii v 1862-1905 gg.: sistema organov i osnovnye napravleniya deyatel'nosti [The executive police of the Russian Empire in 1862-1905: the system of organs and the main activities]. *Nauchnyy dialog. Molodoy uchenyy*, 26-30. DOI: 10.18411/spc-22-12-2017-08 [in Russian].
- Khrantsov, A.** (2017). Uezdnyie ispravniki v Sibirskom regione: k sotsialnomu portretu [District Police Officers in the Siberian Region: to the Social Portrait]. *Bylye gody*, 1, 200-208. DOI: 10.13187/bg.2017.1.200 [in Russian].
- Krashevskii, Y.I.** (1874). Rasskazy o polskoi starine: zapiski XVIII veka, pereisdannye i izdannye Y.I. Krashevskim [Stories about Polish old time: notes of the 18th century, rewritten and published by Y.I. Krashevskii]. Sankt-Peterburg [in Russian].
- Liutina, E.** (2013). Nizhniy zemskiy sud Kirenskogo uезда [Nizhny Zemsky Court of Kirensky Uyezd]. *Sbornik trudov Irkutskogo gosudarstvennogo universiteta. Sedmye Baykalskie mezhdunarodnye socialno-gumanitarnye chteniya*, 3, 20-23 [in Russian].
- Malakhov, A.** (2013). Rol zemskikh i uездnykh ispravnikov v upravlenii Rostovskim uездом Yaroslavskoy gubernii 1777-1917 gg. [The role of zemstvo and district police officers in the management of the Rostov district of the Yaroslavl province in 1777-1917.]. *Istoriya i kultura Rostovskoy zemli*, 103-124 [in Russian].
- Mamaev, N.** (1901). Zapiski [Notes]. *Istoricheskiy vestnik*, 86, pp. 46-72, 428-470, 864-883 [in Russian].
- Markevych, O.** (2021). Diialnist volynskoi hubernskoi administratsii po orhanizatsii borotby z epidemiiamy naprykintsi XVIII – pershii polovyni XIX st. [Activity of Volyn provincial administration in organizing measure against epidemics at the end of the 18th – the first half of the 19th century]. *Litopys Volyni*, 25, 15-21. DOI: 10.32782/2305-9389/2021.25.02 [in Ukrainian].
- Pravikov, F.** (1806). *Pamyatnik iz zakonov, rukovodstvuyushchiy k poznaniyu dolzhnostey, vozlozhennye na mesta i na obretayushchikh v nikh sobrannykh trudam* [Extracts from the laws, leading to the knowledge of the positions assigned to the places and to those who find in them the collected works]. Moskva: Senatskaya tipografiya u S. Selivanovskago [in Russian].
- Shandra, V.** (2012). Spravnyk [Police officer]. In *Entsyklopediia istorii Ukrainy* (Vol. 9, pp. 774-775). Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
- Shevchuk, A.** (2021). Povitovi ta holovni sudy Pravoberezhnoi Ukrainy (1797-1831 rr.): ulashtuvannia, kadrovyi sklad, diialnist [District and main courts in Right-Bank Ukraine (1797-1831): arrangement, staffing and activities]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*, 4, 50-64. DOI: 10.15407/uhj2021.04.050 [in Ukrainian].
- Sinelnikov, N.** (1895). Zapiski senatora [Senator's notes]. *Istoricheskiy vestnik*, 60, 380-397 [in Russian].

Додаток А
Справники Волинської губернії (1802-1832)*

№	Повіт	1802 р.	1803 р.	1804 р.	1805 р.	1806 р.	1807 р.	1808 р.
1	Володимир-Волинський	пров. секр. Ф. Леонов		тит. радн. Ф. Кост			міськ. секр. В. Фафіус	
2	Дубенський	кол. секр. Г. Райкович		тит. радн. Олександр Лісаневич			губ. секр. Бобровський	кол. ас. Шклярєв
3	Житомирський	тит. радн. М. Звєгінцов		тит. радн. В. Рогачевський				кол. ас. Г. Завадський
4	Заславський	тит. радн. Лук'янович		тит. радн. І. Сичевський			кол. секр. В. Чайковський	
5	Ковельський	кол. ас. В. Колосовський		Блажей Оранський		кол. секр. М. Царенко		тит. радн. С. Смірницький
6	Кременецький	тит. радн. Подчашинський		кол. ас. К. Земенц(с)ький		міськ. (?) секр. В. Фафіус	губ. секр. І. Дубина	
7	Луцький	тит. радн. барон фон Шиць		регент Г. Корженювський		кол. ас. П. Заграпезнов	тит. радн. М. Харченко	тит. радн. П. Погодін
8	Новоград-Волинський	тит. радн. Т. Пустовойтов		П. Труш(с)ковський		тит. радн. В. Рогачевський	кол. секр. Мишковський	
9	Овруцький	тит. радн. Погржельський		кол. секр. П. Волк			тит. радн. І. Бардовський	
10	Острозький	губ. секр. Я. Самойлович		Войцех Крижановський			тит. радн. Бєдрицький	тит. радн. М. Войнов
11	Рівненський	тит. радн. Прушинський		Антоній Ваховський		кол. ас. Ю. Склярєв		тит. радн. Є. Нол(ь)кі(є)н
12	Старокостянтинівський	тит. радн. Теїх		Вінцентій Ператовський			губ. секр. І. Доморадський	

* Месяцеслов с росписью чиновных особ в государстве на лето от Рождества Христова. [1802-1804]: 1802 р. – С. 264-269; 1803 р. – С. 300-305; 1804 р. – С. 41-46; Месяцеслов с росписью чиновных особ или общий штат Российской империи на лето от Рождества Христова: В 2-х ч. Ч. 2: содеркащая в себе роспись чиновным особам, в губерниях обретающимся. [1805-1832]: 1805 р. – С. 320-325; 1806 р. – С. 465-473; 1807 р. – С. 486-494; 1808 р. – С. 477-485; 1809 р. – С. 448-457; 1810 р. – С. 462-472; 1811 р. – С. 471-480; 1812 р. – С. 488-498; 1813 р. – С. 486-497; 1814 р. – С. 500-511; 1815 р. – С. 488-499; 1816 р. – С. 496-505; 1817 р. – відсутній том; 1818 р. – С. 515-524; 1819 р. – С. 518-528; вперше згадано про схвалення на посадах справників (інформація за 12 березня 1818 р.) [Держархів Рівненської обл. Ф. 550. Оп. 1. Спр. 5. Арк. 11-13]; 1820 р. – С. 531-541; 1821 р. – С. 531-541; 1822 р. – С. 394-399; 1823 р. – С. 414-421; 1824 р. – С. 428-436; 1825 р. – С. 441-449; 1826 р. – С. 459-467; 1827 р. – С. 473-480; 1828 р. – С. 479-487; 1829 р. – С. 502-510; 1830 р. – С. 378-384; 1831 р. – С. 384-390; 1832 р. – С. 389-467.

Продовження додатку А

№	1809 р.	1810 р.	1811 р.	1812 р.	1813 р.	1814 р.	1815 р.
1		<i>тит. радн. В. Фафіус, 1812 р. нагороджений орденом св. Володимира 4-го ст.</i>					
2	<i>кол. ас. Ю. Шклярєв</i>	<i>кол. ас. О. Швенцєров</i>		<i>кол. секр. І. Тимонович</i>	<i>тит. радн. І. Щєтинський</i>		
3	<i>тит. радн. М. Войнов, 1812 р. нагороджений орденом св. Володимира 4-го ст.</i>		<i>губ. секретар Г. Богагин</i>				
4	<i>міськ. секр. В. Піраговський</i>		<i>губ. секр. В. Рожанський</i>				
5	Вакансія	<i>тит. радн. І. Домарадський</i>		<i>тит. радн. Г. Турський</i>	<i>тит. радн. С. Смірницький</i>		
6	<i>губ. секр. І. Дубина</i>		<i>штаб-ротм. Ф. Штейн</i>				
7	<i>тит. радн. П. Погодін</i>		Вакансія	<i>кол. секр. Ф. Кузичинський</i>			
8	<i>кол. секр. С. Мишковський</i>		<i>кол. секр. М. Царєнко</i>		<i>губ. секр. І. Калашніков</i>		
9	<i>тит. радн. В. Чайковський</i>	<i>кол. реєстр. П. фон Мєвес</i>		<i>губ. секр. П. Корнахольський</i>			
10	<i>А. Каменський</i>	<i>кол. секр. М. Царєнко</i>		<i>кол. секр. М. Нєвмиванов</i>			
11	<i>тит. радн. Є. Нол(ь)кі(є)н</i>		<i>кол. секр. І. Тимонович</i>		<i>тит. радн. М. Царєнко</i>		
12	<i>губ. секр. Доморадський</i>	<i>губ. секр. С. Деркачов</i>					

Продовження додатку А

№	1816 р.	1818 р.	1819 р.	1820 р.	1821 р.	1822 р.	1823 р.
1	відст. ад'ютант Зеленицький	кол. польськ. військ капітан І. Ейсемонт	І. Пригодський		в. о. тит. радн. Я. фон Кек		
2	кол. секр. І. Калашніков	С. Рогозинський	Й. Липський	в. о. відст. пор. М. Войткевич	тит. радн. В. Рогачевський	в. о. відст. штабс-кап. І. Загурський	
3	надв. радн. А. Рюл		губ. секр. Ф. Поляновський			тит. радн. Рогачевський	
4	кол. секр. В. Рожанський		тит. радн. І. Полонецький				
5	штабс-капітан І. Савич	Л. Бржеський	Б. Оранський			в. о. М. Пухальський	
6	штаб-ротм. Ф. Штейн	Вишпольський	Й. Камінський			в. о. кол. ас. М. Романовський	
7	кол. секр. Кузичинський	кол. реєстр. Г. Корженевський	тит. радн. В. Рогачевський		в. о. тит. радн. Л. Гос(в)инський		
8		тит. радн. І. Щегинський			в. о. тит. радн. Ф. Таборовський	в. о. тит. радн. Л. Малевич	
9	кол. ас. І. Сичевський	губ. секр. В. Вигура	Ф. Зіолковський		в. о. тит. радн. Л. Малевич	в. о. К. Адамович	
10	тит. радн. М. Невмиван(к)юв	14 класу Ф. Серпутовський			в. о. О. Ясенський, кавалер ордену св. Анни 3 ст.		
11			тит. радник Т. Лашевський				
12	Тит. радн. С. Деркачов	Квятковський	губ. секр. І. Левицький	підпор. І. Левинський	Й. Рутковський	в. о. кол. ас. П. Обіденний, кавалер орденів св. Анни і св. Володимира 4-х ст.	

Продовження додатку А

№	1824 р.	1825 р.	1826 р.	1827 р.	1828 р.	1829 р.	1830 р.	1831 р.	1832 р.
1	в. о. тит. радн. А. Титаренко	в. о. кол. реєстр. К. Пільховський					в. о. тит. радн. Говинський	в. о. тит. радн. Ліневич	
2	в. о. відст. поруч. Стройновський	в. о. тит. радн. С. Пухін, 1825 р. нагороджений орденом св. Володимира 4 ст.							
3	тит. радн. <i>Рогачевський</i>	в. о. відст. штабс-кап. К. Неверовський, кавалер орденів св. Анни 3 і 4 ст.	К. Рушиць, кавалер ордена св. Володимира 4 ст.				тит. радн. Н. Бенжик-Рудзький		в. о. лейт. флоту А. Челіцев
4		<i>тит. радн. І. Полонецький</i>							
5		<i>в. о. М. Пухальський</i>							
6	в. о. кол. ас. <i>Романовський</i>	в. о. тит. радн. К. Зелінський	губ. секр. А. Бульковський				відст. майор А. Кондратович, кавалер орденів св. Володимира і св. Анни 4 ст.	кол. секр. Бульковський	
7	в. о. тит. радн. <i>Гос(в)инський</i>	в. о. Й. Жудра	в. о. А. Кашуба				в. о. кол. реєстр. Л. Іздебський	кап. Н. Планкевич	
8		в. о. тит. радн. <i>Л. Малевич</i>	в. о. губ. секр. Й. Замбржицький		Вакансія		в. о. губ. секр. І. Манківський	в. о. тит. радн. Немченко	І. Міллер
9	в. о. тит. радн. І. Рудницький, кавалер ордена св. Анни 3 ст.	в. о. К. Адамович	відст. штабс-кап. Я. Фафус, кавалер ордена св. Володимира 4 ст., нагороджений золотим Хрестом за взяття Очакова				в. о. відст. майор А. Івановський	в. о. тит. радн. І. Леонтович	
10	тит. радн. Т. Лашевський	в. о. Л. Крижановський	штабс-кап. К. Неверовський, кавалер ордена св. Анни 3-го ст					в. о. кол. реєстр. Л. Іздебський	
11	в. о. тит. радн. С. Пухін, кавалер ордену св. Володимира 4 ст.		тит. радн. Т. Лашевський, кавалер ордена св. Анни 3 ст.				в. о. відст. підпоручик Є. Фрідерікс	в. о. відст. поруч. Ф. Осипов	
12	в. о. кол. ас. <i>П. Обіденний</i>		кол. секр. І. Леве(и)цький				тит. радн. Ф. Фадеев	тит. радн. Хорошкевич	